

**LINGURIȚE PENTRU ÎMPĂRTĂȘIRE (DIN PATRIMONIUL DE
SECOL XIX AL MĂNĂȘTIRII BOGDANA ȘI CUSTODIA
MUZEULUI DE CULTURĂ ȘI ARTĂ RELIGIOASĂ BORZEȘTI)**

*

**LITURGICAL SPOONS (FROM THE 19th CENTURY
PATRIMONY OF BOGDANA MONASTERY AND CUSTODY OF
THE RELIGIOUS CULTURE AND ART MUSEUM BORZESTI)**

*

**CUILLÈRES DE COMMUNION (PROVENANT DU PATRIMOINE
DU XIXE SIÈCLE DU MONASTÈRE DE BOGDANA ET DE LA
GARDE DU MUSÉE DE LA CULTURE ET DE L'ART
RELIGIEUX DE BORZEȘTI)**

dr. Dimitrie-Ovidiu BOLDUR¹

Rezumat: *Lingurițele din metal prețios, de regulă argintat sau aurit, au fost și sunt folosite în cadrul rânduiei Sfintei Liturghii pentru împărtășirea credincioșilor. În toate bisericile creștine din primele șapte-opt veacuri de după Hristos, întrebuințarea lingurițelor nu este cunoscută. Abia în anul 861 d. Hr. lingurițele pentru împărtășire sunt atestate, pentru prima dată, între vasele liturgice din Antiohia și Ierusalim. Apoi acestea se generalizează, în secolele XI-XII, toate izvoarele din Răsăritul Ortodox vorbind despre folosirea lingurițelor pentru împărtășirea mirenilor și a clerului inferior. Aflate în miniexpoziția de la Mănăstirea Bogdana, cât și în expoziția organizată sub egida Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești, lingurițele pentru împărtășire de secol XIX, inventariate și catalogate de către maicile de la mănăstire, cât și de muzeografa de la Muzeul din Borzești, reprezintă o mică parte din patrimoniul inestimabil, care poate fi clasat într-una din categoriile Tezaur sau Fond ale patrimoniului cultural național.*

Cuvinte-cheie: *lingurițe pentru împărtășire, vas liturgic, secolul al XIX-lea, patrimoniu, clasare, categoriile Tezaur sau Fond, Mănăstirea Bogdana, Muzeul de Cultură și Artă Religioasă Borzești*

*

Abstract: *Precious metal spoons, usually silver or gold plated, have been and were used in the rites of the Divine Liturgy for the communion of the faithful. In all Christian churches of the first seven to eight centuries after Christ, the use of the spoons is unknown. It is not until 861 AD that liturgical spoons are first attested among the liturgical vessels of Antioch and Jerusalem. They then become widespread in the 11th-12th centuries, with all the sources from the Eastern Orthodox world speaking of the use of spoons for the communion of the laity and the lower clergy. In the mini-exhibition at the Bogdana Monastery, as well as in*

¹ Expert acreditat de Ministerul Culturii pentru bunuri arheologice și istorico-documentare

the exhibition organized under the aegis of the Religious Culture and Art Museum in Borzesti, the 19th century communion spoons, inventoried and catalogued by the nuns of the monastery and the curator of Borzesti Museum, represent a small part of the priceless heritage, which can be classified in one of the Treasure or Fund categories of the national cultural heritage.

Key words: liturgical spoons, liturgical vessel, 19th century, patrimony, classification, Treasury or Fund categories, Bogdana ministry, Religious Culture and Arts Museum Borzesti

*

Résumé: Des cuillères en métal précieux, généralement plaquées argent ou or, étaient et sont encore utilisées dans l'ordre de la Sainte Liturgie pour la communion des fidèles. Dans toutes les églises chrétiennes des sept à huit premiers siècles après Jésus-Christ, l'usage de cuillères est inconnu. Ce n'est qu'en 861 après J.-C. que des cuillères pour la communion furent attestées pour la première fois parmi les vases liturgiques d'Antioche et de Jérusalem. Puis, leur utilisation se généralisa aux XIe et XIIe siècles, toutes les sources de l'Orient orthodoxe mentionnant l'usage de cuillères pour la communion des laïcs et du bas clergé. Présentes dans la mini-exposition du monastère de Bogdana, ainsi que dans l'exposition organisée sous l'égide du Musée de la culture et de l'art religieux de Borzești, les cuillères de communion du XIXe siècle, inventoriées et cataloguées par les religieuses du monastère et par le muséographe du musée de Borzești, représentent une petite partie de ce patrimoine inestimable, classé dans l'une des catégories du Trésor ou du Fonds du patrimoine culturel national.

Mots-clés: cuillères de communion, vase liturgique, XIXe siècle, patrimoine, classification, catégories du Trésor ou du Fonds, monastère de Bogdana, Musée de la culture et de l'art religieux de Borzești

Mănăstirea Bogdana este situată în comuna Ștefan cel Mare, județul Bacău, pe valea râului Trotuș. **Marele logofăt Solomon Bârlădeanu, împreună cu soția sa Ana, a început să zidească Biserica de la Bogdana** începând cu anul 1670, pe locul unui vechi schit, într-o zonă cu păduri seculare².

Zidită din piatră și cărămidă, biserica are planul treflat și a avut ca model necropola lui Ștefan cel Mare de la Mănăstirea Putna, cu ziduri de apărare și turn-clopotniță. Ctitorii au înzestrat biserica cu moșii, obiecte de cult, cărți și odoare de argint.

Timpul nemilos a curs peste edificiul religios și peste viețuitorii care au sfințit aceste locuri, cu toate intemperiile, distrugerile, jefuirile sau refacerile care și-au pus amprenta asupra vieții monahale de aici. În plină perioadă comunistă, așezământul de cult a fost desființat (1959), căpătând mai multe destinații: azil pentru bolnavi neuropsihic, tabără pentru copii, depozit de cărți vechi sau complex muzeistic (cu obiecte de artă veche bisericească). Peste două decenii, în anul 1979, Episcopia Romanului a început refacerea vechii așezări monahale, inclusiv prin

² Dorinel Ichim, *Monumente de arhitectură populară din județul Bacău – Bisericile de lemn*, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, Bacău, 1984, p. 29; Gheorghe Ionescu, *Monografia comunei Căiuți*, Ed. Magic Print, Onești, 2018, p. 9.

organizarea un depozit-muzeu (cu patrimoniu de carte veche și artă medievală românească). În anul 1990, lăcașul de cult și-a recăpătat statutul de mănăstire.

Fig. 1 – Biserica „Pogorârea Sfântului Duh și Sfânta Treime” Bogdana.

În puținele noastre peregrinări la Mănăstirea Bogdana am identificat câteva elemente, ale patrimoniului mobil inestimabil, care este conservat aici, sau transferat în custodia unor instituții de cultură și artă, spre a fi expus. În rândurile care urmează ne vom opri privirea asupra unora dintre vasele/odoarele liturgice, care au fost utilizate la *cuminecarea credincioșilor*, în secolul al XIX-lea – obiecte de cult care poartă denumirea de *lingurițe pentru împărtășire*³.

„Lingurița simbolizează cleștele cu care serafimul din vedenia lui Isaia, luând un cărbune de foc de pe altar, l-a atins de buzele profetului, curățindu-l cu aceasta de păcate și învrednicindu-l să propovăduiască cuvântul Domnului (Isaia, VI, 1 și urm.). De aceea, la împărtășirea credincioșilor, preotul (clericul – s. n.) rostește formula: <Iată, s-a atins de buzele tale și va șterge fărădelegile tale și păcatele tale le va curăți>”⁴.

³ „Împărtășire” – „acțiunea de a (se) împărtăși și rezultatul ei; cuminecare, comunicare, destăinuire” (*Dicționarul explicativ al limbii române*/2012). A se vedea și Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Ed. Diecezană Caransebeș, Oradea, 2001, p. 325 și 530.

⁴ Ene Braniște, Ghenadie Nițoi, Gheorghe Neda, *Liturgica teoretică: manual pentru seminariile teologice*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002, p. 117.

Cuminecarea cu lingurița a fost și este o practică în majoritatea bisericilor ortodoxe de rit bizantin. Astfel, clericul pune pâinea euharistică în potir, apoi, cu *lingurița* din metal prețios (aur, argint sau nichel⁵), având mânerul în chipul crucii⁶, ia părticelele înmuiate și le dă cuminecatului (fie el copil sau adult).

În microexpoziția de la Mănăstirea Bogdana am regăsit trei astfel de *lingurițe* din secolul al XIX-lea, toate provenind din vasele liturgice utilizate, de-a lungul timpului, în serviciul religios practicat aici. Astfel:

Fig. 2 – Linguriță (metal aurit; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; datare: 1842)

⁵ *Ibidem*; Nicolae D. Necula, *Biserică și cult pe înțelesul tuturor*, Ed. Europartner, București, f. a., p. 54.

⁶ Ene Braniște, Ghenadie Nițoi, Gheorghe Neda, *op. cit.*, p. 117.

Fig. 3 – Linguriță (metal argintat; incizii cu motive geometrice și florale la partea inferioară; datare: secolul al XIX-lea)

Fig. 4 – Linguriță „pentru copii” (metal argintat; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; incizie cu motivul crucii „cu tălpi” – în partea superioară și motive geometrice/florale incizate – partea mediană și inferioară; datare: secolul al XIX-lea).

Două dintre *lingurițele pentru împărtășire*, de secol XIX, aflate în patrimoniul Mănăstirii Bogdana, au fost transferate în custodia Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești (înființat în anul 1994), fiind expuse în cadrul expoziției de bază a acestei instituții, patronate de Arhiepiscopia Romanului și Bacăului.

Fig. 5 – Linguriță (metal argintat; parțial, motivul decupat și turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; proveniență: Mănăstirea Bogdana; datare: secolul al XIX-lea)

Fig. 6 – Linguriță (metal argintat; motivul stilizat al „Crucii de Lorena”, suprapus peste motive geometrice – în partea superioară; motivul turnat al crucii „cu tălpi” – în partea inferioară; proveniență: Parohia Conțești – Protopopiat Onești; datare: secolul al XIX-lea)

Toate *lingurițele* au fost realizate prin turnare, decupare, și, eventual, ștanțare și incizare. Referitor la cele precizate mai sus (a se vedea nota 4), în momentul restaurării lor, s-a constatat că lingurițele, aflate în custodie la Borzești, au prezentat urme/au fost turnate de/din alamă⁷ sau cupru⁸.

Cu siguranță, lingurițele au fost sfințite prin ierurgii/slujbe speciale, înainte de a fi utilizate în cultul divin, și, atât timp cât au servit la slujbele religioase, au fost păstrate în diaconicon-ul bisericilor de la Bogdana și Conțești. Apoi au ajuns în patrimoniul inestimabil al Mănăstirii Bogdana/custodia **Muzeului de Cultură și Artă Religioasă de la Borzești**, așteptând ca, peste timp, să intre cel puțin în patrimoniul cultural național.

⁷ Fișa de conservare nr. 106/02.07.1996 a Muzeului de Cultură și Artă Religioasă Borzești, pentru numărul de inventar 112 – lingurița de la Parohia Conțești.

⁸ Fișa de conservare nr. 190/24.07.1996 a Muzeului de Cultură și Artă Religioasă Borzești, pentru numărul de inventar 114 – lingurița de la Biserica Bogdana.